

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות צדקה

סימן רנג – מי הוא הראוי ליטול צדקה, ובו י"ב סעיפים

חדש בדר אחרון
פסקי הלכות בקצרה

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

סימן רנג – מי הוא הראוי ליטול צדקה, ובו י"ב סעיפים

א מי שיש לו (א) מזון שתי סעודות, לא יטל (ב) מהתמחוי. (ג) מזון י"ד סעודות, (ד) לא יטל (ה) מהקפה. (ו) ואם יש לו מאתים זוז, ואינו נושא ונותן בהם, או שיש לו (ז) תכשיטים זוז (ח) והוא נושא ונותן בהם, (ט) לא יטל צדקה. ואם יש לו ר' זוז

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) **מזון שתי סעודות.** והוא כמות אוכל המספיקה לאדם ליום אחד ששיעורו כששה ביצים בינוניות (עירובין) שהם כשלושים סמ"ק.

(ב) **מהתמחוי.** והיא קערה גדולה שהגבאים היו הולכים עמה מבית לבית, ובעלי בתים היו תורמים אוכל ומכניסים בתוכה, ואת האוכל היה דרכם לחלק לעניים בכל יום בכמות מספקת לשתי סעודות, ולכן מי שיש לו כדי שתי סעודות לא יטול מהתמחוי (ט"ז סק"א ש"ך סק"א) ופשוט שמי שיש לו סעודה אחת לא יטול רק סעודה אחת (ראשון לציון).

(ג) **מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מהקופה.** כי דרכם היה לחלק מהקופה מערב שבת לערב שבת, ולכן מי שיש לו ארבע עשרה סעודות, שהן שתי סעודות לכל יום לא יטול מהקופה (ש"ך סק"א) ואפילו שעדיין חסר לו סעודה אחת לסעודה שלישית בשבת לא יטול, כי אין לאדם להתחיל לקחת צדקה לצורך כבוד שבת בסעודה שלישית, ועל זה אמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אבל מי שכבר בא לידי מידה זו לקבל צדקה נותנים לו גם לצורך סעודה שלישית (ט"ז סק"ב) אבל לסעודת מלוה מלכה לא נותנים, ואפילו שמצוה לאכול בשבת מכל מקום אין זה חובה גמורה (הרדב"ז מתנות עניים פ"ט ה"ג).

(ד) **לא יטול מהקופה.** שהרי יש לו מאכל, ופשוט שמי שבידו כמה סעודות יטול מהקופה רק כמה שחסר לו להשלים הארבע עשרה סעודות (ראשון לציון).

(ה) **מהקופה.** ודיני קופה ותמחוי אינו נוהג בימינו (סמ"ק סוף סימן רסז) אבל ודאי חיוב על כל קהל מירשאל שיהיה להם קופה של צדקה (ש"ך סק"א).

(ו) **ואם יש לו מאתים זוז.** שהם בערך 120 גרם כסף [כל אונקיה כסף שוויו היום בתאריך כ"ט תשרי תשע"ה 64.24 ₪ 17.12 \$ ומשקל האונקיה הוא 31.1 גרם, נמצא גרם כסף שווה 2.065 ₪ 0.055 \$ בערך, ו-120 גרם כסף שווה 247.871 ₪ 66.057 \$].

(ז) **חמישים זוז.** שהם בערך 30 גרם כסף.

(ח) **והוא נושא ונותן בהם.** שאז החמישים טובים כמו מאתים שלא משתמשים בהם (שלחן גבוה סק"ד מרבינו עובדיה מברטנורה).

(ט) **לא יטול צדקה.** כיון שבזמן חז"ל היו מאתים זוז סכום מספיק לכסות ומזונות ליחיד לשנה אחת (ר"ש ורע"ב בפאה פ"ח מ"ז). ומשמע שמי שאין מספיק לו סכום זה אפילו יש לו אלף זוז הרי זה יטול, שהרי חייבים לתת לו אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו, ומסתמא לעני כזה יש מאתים זוז (שלחן גבוה סק"ג, וכן הוא בשו"ת הרשב"ש סימן שסא).

(י) **יטול צדקה.** והנוטל הרי הוא גוזל את העניים (לבוש אות א).

λ

~~~ דעה ברורה ~~~

ראיה (סמ"ע סימן קנז סק"א בשם הטור והביאו גליון מהרש"א).

ח"ב סימן תשיד).

למעשה מבואר בסעיף ב (שלחן גבוה סק"ח).

אם יש לו כל חודש מידי צורכו (כך נראה).

מהם תפרע כתובתה (ט"ז סק"ג, ש"ך סק"ג).

(יז) לכתובת אשתו. אפילו נשואה (רבינו שמשון).

שלחן ערוך

ואין לו ר' זוז, הרי זה יטל, ואין צריך למכור כלי ביתו ואפלו הם של כסף וזהב. בפה דברים אמורים, (יט) בכלי אכילה ושתייה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן, אבל (כ) מגרדה או (כא) גלי שהם של (כב) כסף, (כג) מוכרם, (כד) ולא יטל מהצדקה. והא דאין מחייבים אותו למכור כלי תשמישו של כסף וזהב, דוקא כל זמן שאינו צריך לטל מהקפה אלא נוטל בסתר מיחידיים. אבל אם בא לטל (כה) מהקפה של צדקה, (כו) לא יתנו לו (כז) עד שימכור כליו. הגה: וכן במקום דאפא תפנה שלא לפזר לזקה למי שיש לו דבר קטן, חיו חושבין לו בית דיקה וכלי תשמישו. (מקדכי ריש פ"ק דב"ק). וכל מי שהוא עשיר, שיש לו דבר קטן, חיו חושבין לו בית דיקה וכלי תשמישו. (מקדכי ריש פ"ק דב"ק). וכל מי שהוא עשיר, שיש לו דבר קטן, חיו חושבין לו בית דיקה וכלי תשמישו. (מקדכי ריש פ"ק דב"ק).

~~~ דעה ברורה ~~~

(יח) הרי זה יטל. ולפי זה כל מי שיש לו חובות מותר לו לקחת צדקה. (יט) בכלי אכילה ושתייה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן. שכיון שהורגל בכל אלו לא פוחתים לו לרמה פחותה מהם, כי הם לא יהיו מקובלים עליו, ויהיו מאוסים עליו, והתורה אמרה (דברים טו, ח) די מחסורו (לבוש).

(כ) מגרדה. שהיא הכלי מתגרדים עמה בבית המרחץ (באר הגולה סק"ה). (כא) עלי. שכותשים בו חיטים, ואינו נקרא כלי אכילה, כיון שאין מקרבין העלי לפניו בשעת אכילה. ושולחנות יש אומרים שמוכרם, לפי שאין גופו ממש נהנה מהם (ב"ח ושי"ך סק"ד) ויש מי שדעתו שרק שולחן קטן שבזמן התלמוד שהיה מיוחד לכל אחד בפני עצמו ורק אדם אחד יכול לשבת לידו ולאכול נחשב כלי אכילה ואינו מוכרו, אבל השולחנות שבזמן הזה שאינו מיוחד לאדם אחד ויושבים בו כמה בני אדם אם הוא של כסף אינו נחשב כלי אכילה וחייב למכרו (ט"ז סק"ד עם תוספת ביאור חדרי דעה ד"ה ט"ז).

(כב) כסף. או נחושת (מנחת פיתים). (כג) מוכרם ולא יטל. כיון שבאלו לא שייך לומר שהפחותים מהם מאוסים עליו. אבל אם לאחר שכבר נטל נזדמנו לו כלים הללו, כמו שנפלו לו בירושה או במציאה, לא מחייבים אותו למכרם (שי"ך סק"ד מרבינו תם). ויש אומרים להיפך שכלים שהיה רגיל להשתמש בהם לא ימכור אבל מה שנפלו לו בירושה אחר הגביה ימכור (רעק"א בשם הרא"ה).

(כד) ולא יטול מהצדקה. ואם כן נטל ונתברר שהיה לו מאתים זוז, בית דין גובין ממנו מה שנטל, ואם כבר אין לו כסף להחזיר מה שנטל, יכולים לקנסו ולחייבו למכור כלי תשמישו היקרים וישתמש בפחותים (ב"ח, שי"ך סק"ד).

(כה) מהקופה של צדקה. שכבר באה לידי גיבוי ובאה לידי גבאי צדקה (לבוש אות א). (כו) לא יתנו לו. וימעט מתנות עניים.

(כז) עד שימכור כליו. ויקנה כלים פחותים מהם (לבוש אות א) ואם היו לו כלי זהב ימכרם ויקנה כלי כסף, היו כליו של כסף יקנה של נחושת, היו של נחושת יקנה של זכוכית או של עץ, ורק פעם אחת צריך למכור ולקנות כלים פחותים מהם, אבל אינו מוכר של זהב וקונה של כסף וחוזר ומוכרם וקונה של נחושת. וכן אינו צריך למכור כלי זהב ולקנות במקומם כלי נחושת (ראשון לציון).

שלחן ערוך

ה

חֲסוּר לִפְנֵי לִבְנָיו, אִף עַל פִּי שָׁהם גְּדוּלִים, (כח) אִם הֵם סְמוּכִים עַל שְׁלֹחַן הַצִּיּוֹן (מקדכי פ"ק דב"מ דב"י סי' רנ"ב). וְכָל זֶה דּוֹקָא דְּקָדָה, הַכֵּל דְּקָדָה דּוֹרוֹן וְכַדוֹד (כט) יָכוֹל לְהַכֵּל אֶת־הָאֵם, כְּדֵאמָרֵינוּ הַרְוָה לְהִנּוּחַ יִהְיֶה כְּאֵלֶיךָ. (מקדכי מִקְבָּלוֹת דב"ק). **ב** וַיֵּשׁ אֲזֻמָּרִים שְׂלֵא נְאֻמָּרוּ הַשְּׁעוּרִים הִלְלוּ (ל) אֶל־אֵל בִּימִיָּהֶם, (לא) אֲבָל בְּזִמָּן הָזֶה (לב) יָכוֹל לִפְלֹא (לג) עַד שִׁיחִיָּה לֹא קָרָן כְּדֵי שִׁתְּפָרְנָם הוּא וּבְנֵי בֵּיתוֹ מִהֶרְוֹחַ. (לד) וְדִבְרִים שֶׁל טַעַם הֵם. **ג** (לה) מִי שֶׁהָיוּ לֹא קָרְקָעוֹת (לו) וְאִם יִמְכְּרָם בִּימֹת הַגְּשָׁמִים (לז) יִמְכְּרָם בְּזוֹל, וְאִם יִנְיָחֻם עַד יְמֹת הַחֲמָה

~~~ דעה ברורה ~~~

(כח) אם הם סמוכים על שולחן אביהם. שהרי מציאתו לאביו, ואם כן כשנותן לבניו זה כנותן צדקה לאביו, והרי הוא עשיר (הגר"א סק"ד). ואם היו צריכים לדבר שאין אביהם נותן להם רשאי לתת להם על מנת שאין לאביהם רשות בהם, ומכל מקום בדבר שהיה ראוי האב לתת להם אין הגבאים חייבים לתת להם (כמבואר בסימן רנז סעיף ח. חדרי דעה). **(כט) יכול לקבל.** אפילו הוא עשיר גדול (כך סיים המרדכי, וכן כתב הלבוש אות א) ויש אומרים שרק דורון מועט יקבל אבל דורון גדול לא יקבל, ועל דורון גדול נאמר שונא מתנות יחיה (רמ"א סימן רמו סעיף כא והביאו הבאר הגולה).

(ל) אלא בימיהם. שהיה להם קופה ותמחוי מוכנים, והיו מחלקים מעשר עני בכל שנה, והיו החכמים בדורות הללו משערים שיכולים העניים לעמוד בשיעורים הללו (לבוש).

(לא) אבל בזמן הזה. שאין כל זה מצוי, ואין העניים יכולים לעמוד בשיעורים המועטים הללו (לבוש).

(לב) יכול ליטול. מהיחידים ולא מהגבוי בקופה של צדקה עד שלא יהיו לו כדי מזון ארבע עשרה סעודות, כי כל מה שגבוי ביד הגזברים דינו כקופה ובקופה אין חילוק בין ימיהם לימינו (ראשון לציון).

(לג) עד שיהיה לו קרן. ולכן מי שאין לו דירה לגור בה אבל יש לו כסף לקניית דירה, אינו חייב להתפרנס מכסף זה עד שיכלה ויפול ליד גבאי צדקה, אלא יכול לקנות דירה ולקחת בשביל מזונות מהצדקה (שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קכ).

(לד) ודברים של טעם הם. כי הכל לפי המקום והזמן (לבוש) וכנראה כן דעת המחבר להלכה. וכן המנהג בזמן הזה שנותנים לעני ולא מדקדקים כלל האם יש לו כסף או לא (בית לחם יהודה סק"א).

(לה) מי שהיו לו קרקעות. ובהם שדות וכרמים ובתים הרבה יותר מהדירה שגר בה (לבוש, כי את הדירה שגר בה כבר אמרנו שאינו מוכר) אבל אין בידו מעות מזומנים.

(לו) ואם ימכרם בימות הגשמים. בזמן שאין קונים (ש"ך סק"ה), או כי רואים אותו טרוד ודחוק למעות ואינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול (לבוש).

(לז) ימכרם בזול. ולא משגיחים לראות בכמה הוא הזול אלא בין מעט ובין הרבה לדעת הרמב"ם ולדעת התוספות בזול היינו שאינו מוצא למכרם אלא בפחות מחצי דמיהם בזמן המסחר בימות החמה (ש"ך סק"ה) וגם לפי דעת הרמב"ם נראה שאין הכוונה

מוכרין בשווי, (לח) אין מחיבין אותו למכור (לט) אלא (מ) מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם, ולא ידחק עצמו וימכר שלא בזמן מכירה (ו) קרנפ"ס פ"ט מהל' מ"ע דין י"ז. (מא) ויש אומרים שאין מאכילין אותו רק עד שיכול למכור (מב) קרקעותיו בחלי דמיהן (טור ושא"ר הכנה פוסקים). היו שאר האדם לוקחים (מג) ביקר והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול, מפני שהוא דחוק וטריד, אין מחיבים אותו למכור, (מד) אלא אוכל מעשר עני, והולך עד שימכר בשוה, וידעו הכל שאינו דחוק למכור. ד בעל הבית ההולך במקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל, (מה) יפול צדקה,

~~~ דעה ברורה ~~~

שהזול מעט מאוד אלא שהזול כשיעור הונאה במטלטלים (כי בקרקע לרמב"ם אין הונאה שהוא שיעור שתות (ראשון לציון).

(לח) אין מחייבים אותו למכור. לפי השער הזול, ואפילו אם גם לפי ערך שווי הקרקעות בזול הוא יכול לקבל על הקרקעות מאתים זוז. וכל שכן אם אין שווי הקרקעות לפי השער הזול אפילו מאתים זוז שאין צריך למכרם ונותנים לו בבת אחת אפילו אלף זוז שהרי עכשיו הוא עני (ב"ח, ש"ך סק"ה).

(לט) אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם. פירוש: אלא מתפרנס מהצדקה, עד חצי דמי הקרקעות, ולא בודקים לראות בכמה הוא מוזיל עכשיו, אלא בין רב למעט מאכילים אותו עד מחצה, לפי שעד מחצה הדרך להוזיל ולא יותר (ש"ך סק"ה בהסבר דעת הרמב"ם והמחבר).

(מ) עד חצי דמיהם. ולא נותנים לו את כל הכסף בפעם אחת אלא כל יום כמה שצריך לאותו יום, ורק לעני שאין לו מאתים זוז ונתנו לו אפילו אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול (ש"ך סק"ה מרבינו ירוחם).

(מא) ויש אומרים שאין מאכילין אותו רק עד שיכול למכור קרקעותיו בחצי דמיהן. פירוש: שלא משגיחים לתת עד דמי חצי הקרקעות או לא, אלא רואים האם יכול למכור בימות הגשמים בחצי דמיהן או לא, ואם יכול למכור בחצי דמיהן לא מאכילים אותו, ואם אינו יכול למכור בחצי דמיהן מאכילים אותו, ולא בודקים כמה יתנו לו, אלא נותנים לו אפילו יותר מדמי חצי הקרקעות, כיון שאינו יכול למכור אותם בחצי דמיהן, לפי שעד מחצה הדרך להוזיל ולא יותר (ש"ך סק"ה בביאור דעת הרמ"א).

(מב) קרקעותיו. אבל את הדירה שגר בה לא מחייבים אותו למכור (ש"ך סק"ו).

(מג) ביוקר והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול. אבל אם הוזלו כל הקרקעות אפילו של אחרים, אפילו אינם שווים כחצי דמיהם, אם יכול למכרם אפילו לפי שער הזול ויהיה לו מאתים זוז, צריך למכרם ולא יקח מהצדקה (טור וש"ך סק"ז).

(מד) אלא אוכל מעשר שני והולך. עד שימכור בשוה (ש"ך סק"ח ולא כרבינו ירוחם שפירש אוכל מעשר שני והולך עד כשיעור מה שהזול קרקעותיו יותר מאחרים).

(מה) יטול צדקה. אפילו מהגבוי בקופה (ראשון לציון).

שלחן ערוך

ז

(מו) וְכִשְׁיחֲזוֹר לְבֵיתוֹ (מז) אֵינוֹ חַיִּב (לְשׁוֹם) כָּלֹּם דְּהוּא לִיה פְּעֻנִי וְהַעֲשִׂיר דְּלִינו חַיִּב לְשׁוֹם (טור).
ח מי שֶׁפָּרַגְם יְתוֹם, (מח) וְהָיָה מְכֻוֵּן לְמִצְוָה, וְכִשְׁהִגְדִּיל תִּבְעַע מִפְּנֵי מַה שֶׁפָּרַגְם, פְּטוֹר. הִנֵּה: (מט) הֶפְלֹ הָיָה לוֹ לִיתוֹם צְלוּתָה שְׁעָה, חָס לֹא שֶׁפָּרַג שְׁדָרָה הַלּוּאָה פְּרִנְסוֹ. וְזוֹקָא יְתוֹם, חֲבָל אַחֵר, הֶפְלֹ בְּסִסָּם, נִמְי אֲמִרְיָן שְׁדָרָה הַלּוּאָה עָשָׂה מֵאַחֵר שֶׁגָּשׁ לוֹ נִכְסִים (תמ"ו). וְעִין צִחָשׁ הַמִּשְׁפָּט סִימָן ר"ז סְעִיף כ"ה. וְ עִנִּי שֶׁגָּבּוּ לוֹ לְהַשְׁלִים לוֹ דִּי מִחֲסוּרוֹ וְהוֹתִירוֹ עַל מַה שֶׁצָּרִיךְ, (נ) הַמּוֹתֵר שְׁלוֹ. וְאִם גָּבּוּ לְעִנִּיָּם, סָתָם, וְהוֹתִירוֹ, יִשְׁמְרוּ לְעִנִּיָּים אֲחֵרִים. וְכֵן

~~~ דעה ברורה ~~~

(מו) וכשיחזור לביתו אינו חייב כלום. אם נטל בתורת צדקה, אבל אם נטל בתורת הלוואה חייב להחזיר, ומידת חסידות להחזיר לצדקה אפילו אם נטל בתורת צדקה (ראשון לציון, דעת תורה מחולין קל:). ויש מי שאומר שבזמן הזה אינו רשאי לקחת מהגבאי אלא דרך הלוואה וחייב לשלם, וכן כל זמן שיכול להשיג הלוואה אסור לו לקחת מהיחיד בדרך צדקה (חדרי דעה).

(מז) אינו חייב כלום. ולא רק מי שמתפרס מהצדקה, אלא גם מי שאחרים פרנסו אותו בדרך חסד ונתן לו כמה שהיה צריך, כיון שלא היה לו נכסים באותה שעה, אבל אם היו לו נכסים או קרקעות אפילו אינם אצלו אלא ביד אחר חייב לשלם אם חבירו תובעו, חוץ מיתום עני שהרי מי שנתן מזונות ליתום ויתומה אינו יכול אחר כך לתבוע אותם ולבקש עלות המזון, ואפילו יש להם, אם לא שכתב שבתורת הלוואה זן אותם, כמו שכתב הרמ"א בסעיף ה' (ש"ך סק"ט).

(מח) והיה מכוין למצוה וכשהגדיל תבע ממנו מה שפרנסו פטור. ולא רק כשהוברר דעתו שהיה כוונתו לפרנס את היתום לשם מצוה, אלא אפילו לא ידוע מה היה דעתו ובאותו זמן שפרנסו היה ליתום דבר משלו, פטור, שכל המכניס יתום ויתומה לביתו עצם הכנסתם לביתו היה כוונתו למצווה, ולכן אנו אומרים שכל מה שזן אותו היה לשם מצוה ואינו יכול לתובעו (ראשון לציון). עוד פירשו: והיה מכוין למצוה, שמסתמא היה מכוון בנתינתו למצווה, שהרי רק הבורא ברוך הוא בוחן לבות וכליות יכול לדעת שהיה מכוון למצווה (שלחן גבוה סק"א).

(מט) אפילו היה לו ליתום באותו שעה. שהרי כל הנותן מזונות ליתום ויתומה אפילו בסתמא כוונתו למצווה, ולכן אינו יכול אחר כך לתבוע מהם את עלות המזון, ואפילו אם היה להם דבר משלהם באותה שעה, אם לא שכתב שבתורת הלוואה זן אותם (וכן פסק הש"ך בסק"ט).

(נ) המותר שלו. ודווקא אם גבו מהנותנים בפירוש בשביל לתת לו ואם כן הנותן נתן על דעת לתת לזה העני, אבל אם לא אמרו לתורמים למי תלך התרומה ורק בדעת הגזבר היה לתת את הכסף לעני מסוים לא אומרים שהמותר שלו (ראשון לציון). ובמקומות שהגבאי הולך ואוסף כסף עבור העניים צריך הגבאי לתת את כל מה שאסף לאותו עני, ואינו יכול לתת חלק מהכסף לקופת הצדקה אלא אם התנה עם העני לפני

שלחן ערוך

מותר שבו, לאותו שבו. ואם גבו לשבויים, סתם, והותירו, ישמרו אותם לשבויים אחרים. וכן (נא) מותר הפות, (נב) ליורשיו. מותר פתים, (נג) למתים. ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות, (נד) הרשות (נה) בידם. ז מעות שגבו לפדיון שבו, ומת קדם שנפדה, (נו) יש מי שאומר שהם של יורשיו, (נז) ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו, (נח) ולזה הדעת נוטה (נט) בזמן הזה, דאמדינן דעתיהו שלא התנדבו על דעת כך. והוא הדין (ס) לנטמע (פירוש נטמן ונאכל, פי דא השמש

~~~ דעה ברורה ~~~

שהתחיל לאסוף שהעני יקבל סכום מסוים בין אם יאספו פחות או יותר והשאר יהיה לכיס של צדקה (ברכי יוסף).

(נא) מותר המת ליורשיו. לפי שכבר זכה המת במעות שגבו בעבורו (שהרי גם למת יש זכיה, תשובות הרשב"א ח"א סימן שעה והובא ברמ"א חר"מ סימן רי). ועוד לפי שקנה המת המעות בבזיונו, ואפילו שאין קנין למת מכל מקום כיון שכבר נתבזה אין ליתנו לצורך מת אחר ולכבדו בבזיונו של זה. ולטעם זה אם לא היה בזיון למת כמו שאחד נדב מעצמו עבור המת, אין המת ויורשיו זוכים בזה (מחנה אפרים דיני זכיה ומתנה סימן לא).

(נב) ליורשיו. אבל אם נודע שהמת היה עשיר ואם כן הגביה היה בטעות צריך להחזיר את המעות לנותנים (דעת תודה ד"ה וכן מותר המת).

(נג) למתים. ומי שנתן מעות לקנות מצבה לקבורת פלוני, זכה בו המת אפילו שאינו בעולם, ואין הנותן יכול לחזור בו (בית הלל סק"ג).

(נד) הרשות בידם. ובזמן הזה שממנים גבאים על הצדקה כל מי שנודר לצדקה יעשה הגבאי כפי צורך השעה ויכולים לשנות כפי רצונם, ואם נתנו הגבאים ליד העני אפילו שלא הספיק לאוכלן או ללבוש עד שמת זכו בהם יורשיו (בית לחם יהודה סק"ג).

(נה) בידם. ושכיב מרע שצווה והקדיש מעות לחברת תלמוד תורה וקודם שמת נתבטל החברה אין כאן קודש ויורשיו יורשים אותו (בית לחם יהודה מהרשד"ם).

(נו) יש מי שאומר שהם של יורשיו. כמו שמותר המת ליורשיו (הגר"א סק"ג).

(נז) ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו. כי דווקא כשכבר נעשית המצווה שבעבורה גבו את הצדקה והותר זה ליורשים, אבל לא כשבכלל לא קיימו את המצווה כי דעת התורמים היה לקיים מצווה בממונם ולא בשביל שיזכו בהם יורשים (הגר"א סק"ד). ואם אי אפשר להחזיר את המעות לתורמים יעשו בהם צורכי רבים או פדיון שבויים (תשובות הרא"ש כלל לב סימן י).

(נח) ולזה הדעת נוטה. אבל אם התורמים היו קרובי האשה ומתה נותנים את הכסף ליורשים ולא לבעלה כי מסתמא כן היה דעתם (שור"ת משאת בנימין סימן טו).

(נט) בזמן הזה. שמתנדבים סתם, ואומדים דעתם שלא התנדבו על דעת כן (לבוש).

(ס) לנטמע. פירוש שהמיר דתו.

שלחן ערוך

ט

(בְּרֵאשִׁית כה, יא), תְּקַנֵּס יוֹנָתָן טַמְעַת שְׁמֶשֶׁל (הַשְּׁבוּי בֵּין הַגּוֹיִים קָדָם (סא) שְׁנַפְדָּה. הנה: וְעַיִן כְּחוֹ"מ סוף סִימָן רפ"ג. וְהוּא הָדִין אֶם נָדָר א' לִיתוּמָה מַעוֹת לְהַשְׁאִיחָה, (סב) וּמִתָּה, דָּלַח זָכוּ צָהֳס יוֹרְשִׁים. (מְרָדְכִי פ' אף ע"ל פ"י בְּשֵׁם ה"ר חַיִּים וְהַרְא"ש בָּלָל כ' תה"ד ס' ט"ז) וּמִיָּהוּ כָּל זְמַן שֶׁהָיָא חַיָּה הֵם שָׁל הִיתוּמָה וְלָרִיד לְתַת לָהּ מִיָּד, וְאִין מִמְּפִינִים עַד גְּשׁוּאִיָּה. וְאִם מִתָּה, הַמַּעוֹת חוֹזְרִין. וְעַיִן צָהֳס מִשְׁפָּט סִימָן רנ"ג סְעִיף י"ו (סג) דִּישׁ חוֹלְקִין. ח (סד) עֲנִי שְׁנַתָּן פְּרוּטָה לְצִדְקָה, (סה) מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. (סו) וְאִם לֹא נָתַן, (סז) אִין מְחִיבִין אוֹתוֹ לִיתָן. נָתַנּוּ לוֹ בְּגָדִים חֲדָשִׁים וְהַחֲזִיר הַיִּשְׁנָיִם, מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ. וְאִם לֹא הַחֲזִיר, אִין מְחִיבִים אוֹתוֹ. ט עֲנִי שְׁאִינוּ רוֹצֶה לְקַח צִדְקָה, (סח) מְעִרִימִים וְנוֹתְנִין לוֹ (סט) לְשֵׁם מַתְנָה אוֹ (ע) לְשֵׁם (עא) הַלְוָאָה. י עֲשִׂיר הַפְּרִעִים

~~~ דעה ברורה ~~~

(סא) שִׁנְפָּדָה. אבל אם לא מת השבוי או לא נטמע השבוי בין הגויים אלא שלא הצליחו בהשתדלותם לפדותו יעמידו את הכסף שאספו בצד וינסו לאחר תקופה עוד פעם אולי יצליח להם לפדותו (דעת תורה משו"ת מהר"י אסאד יו"ד סי' שט).

(סב) ומתה דלא זכו בהם יורשים. ודווקא מתה קודם הנישואין, אבל מתה לאחר הנישואין כבר זכו בהם יורשים, ולא יכול המתנדב לומר שלא התכוון בתרומתו שכספו יגיע ליורשים (פתחי תשובה סק"ג מבני אהובה אישות פכ"ב הלכה ב ד"ה והנה).

(סג) דיש חולקין. ושם הכריע הרמ"א כדעה הראשונה. וכתבו הפוסקים שאפילו אם תפסו יורשי היתומה מוציאים מידם (פתחי תשובה סק"ד מתשובת מהרבי"ל ח"ב סימן סז).

(סד) עני. שאין לו בכדי פרנסתו. ופרנסתו נחשב שחיי חיים רגילים כפי הנהוג עם כל ההוצאות כמו חשמל מים ועוד.

(סה) מקבלין ממנו. ואפילו שאינו חייב לתת צדקה (ש"ך סק"א) ולב"ח כל אדם חייב לתת צדקה ואפילו הוא עני המתפרנס מהצדקה.

(סו) ואם לא נתן אין מחיבין אותו ליתן. שהרי אינו בחיוב נתינת צדקה (ש"ך סק"א) ולב"ח אפילו שחייב לתת צדקה מכל מקום לא מחייבים אותו לתת כיון שאם ירצה יכול לצאת ידי חובתו כשיתן לחבירו עני וחבירו יחזור ויתן לו.

(סז) אין מחיבין אותו. אבל עני שיש לו בכדי פרנסתו חייב לתת צדקה (גם לש"ך סק"א).

(סח) מערימים ונותנים לו. בדרך כבוד.

(סט) לשם מתנה או לשם הלואה. פירוש אם אינו רוצה לקבל לשם מתנה משום שונא מתנות יחיה, נותנים לו לשם הלואה כי בזה מקיים פריעת בעל חוב מצוה וכתוב (משלי ז, ב) שמור מצותי וחיה (יפה ללב ח"ט סק"ב).

(ע) לשם הלואה. ואפילו שנראה כגונב דעתו, מותר, שלא נאסר גניבת דעת אלא כשגורם לשני צער או מחסר ממנו דבר, אבל כאן שנעשה לטובת העני מותר.

(עא) הלואה. ואם אינו רוצה אומרים לו הבא משכון כדי שלא יתבייש, ולא נפרעים ממנו אחר כך (בית יוסף ולבוש, ותימה שבמחבר לא הביאו).

שלחן ערוך

עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו, (עב) אין משגיחין בו. **יא** תלמיד חכם (עג) חייבים לתת לו (עד) לפי כבודו. ואם אינו רוצה לקבל, מתעסקין לסחור (עה) לו סחורה, שקונים לו סחורה בזול וקונים ממנו סחורתו (עו) ביקר. ואם יודע להתעסק בפרקמטיא, מלוין לו מעות לסחור בהם. **יב** מי שצריך לבריות ושט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה, (עז) אין בעלי חובות יכולים (עח) להפרע מפה שגבה בצדקה. הגה: אם לא שיתב (עט) צקצולו שחזר לאחרי, (פ) דלא נחני לו מדעא דהכי שישלם (פז) משמע מהנאות מרדכי דכ"ב).

~~~ דעה ברורה ~~~

(עב) **אין משגיחין בו.** ולא נותנים לו צדקה כלל, ודווקא כשיודעים בו שעינו צרה בממונו אבל בסתם חוששים אולי הוא במצב התמוטטות, ובפרט אם יודעים שמקודם היה מתפרנס כיד ד' הטובה עליו ועכשיו אינו מתפרנס משלו שיש לחוש לזה, ונותנים לו בדרך כבוד, וכדרך שנתבאר בסעיף ט (ראשון לציון).

(עג) **חייבים לתת לו לפי כבודו.** ואמר רבי כל המטיל מלאי לכיס של תלמיד חכם, זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז, יב) בצל החכמה בצל הכסף (פסחים נג).

(עד) **לפי כבודו.** והוא יותר מכדי מחסורו, כדי שיוכל ללמוד מתוך הרחבת הדעת (עין משנה ברורה סימן קנג סקס"ג בשם הפרי מגדים).

(עה) **לו. פירוש:** בעבורו.

(עו) **ביוקר.** וכל העושה כן אין קץ לשכרו ועליו נתבאו כל הנביאים (ברכות לד:).

(עז) **אין בעלי חובות יכולים להיפרע ממה שגבה בצדקה.** אלא יפרנס עצמו ומשפחתו, שיכול לומר לבעלי החובות שלא ריחמו עליו ונתנו לו צדקה בשביל שישלם לבעלי החוב, אלא תרמו כדי שיהיה לי אפשרות לפרנס בה בני ביתי. ומלשון המחבר משמע שרק בעלי חובות אינם יכולים לגבות מהכסף בלי הסכמתו, אבל העני עצמו רשאי לפרוע חובותיו מהכסף שאסף בצדקה אפילו אם לא ישאר כסף לפרנסת בני ביתו, אולם מלשון המחבר בבית יוסף משמע שאינו רשאי לשלם חובותיו עד שקודם יפרנס את בני ביתו שהם קודמים, ואפילו אם ירצה לפרוע חובותיו יכולים אשתו ובניו לעכב עליו כי כן דעת התורמים (לבוש, ונתיבות המשפט סימן פז. ועין בחדרי דעה שסיים וצריך עיון).

(עח) **להיפרע.** ויש מי שחולק על עיקר דין זה ולדעתו יכולים בעלי חובות לגבות חובם מכסף זה (הגהות מרדכי), כיון שכבר זכה בה העני והרי הוא יכול לשנות לכל מה שירצה (הגר"א סק"ח).

(עט) **בקבוצו.** בדף ההמלצה שמראה לבעלי בתים.

(פ) **דאז נתנו לו אדעתא דהכי שישלם.** שהרי הנותנים נתנו על דעת כן שישלם לבעלי חובותיו. והדבר תלוי לפי ראות עיני הבית דין שהרי מי קורא את הכתוב בדפי ההמלצה (תורות אמת).

~~~ דעה ברורה ~~~

פסקי הלכות בקצרה

- * מעיקר הדין מי שיש לו מאתים זוז אסור לו לקחת צדקה אולם בזמן הזה המנהג שנותנים לנצרך ולא מדקדקים כלל כמה כסף יש לו [מאתים זוז = בערך 120 גרם כסף, וכל אונקיה כסף שוויו היום בתאריך כ"ט תשרי תשע"ה 64.24 ₪ 17.12 \$ ומשקל האונקיה הוא 31.1 גרם, נמצא גרם כסף שווה 2.065 ₪ 0.055 \$ בערך, ו-120 גרם כסף שווה 247.871 ₪ 66.057 \$].
- * אסור לתת כסף צדקה לבני עשירים הסמוכים על שולחן אביהם אפילו שלהם עצמם אין כסף, ואם היו צריכים לדבר שאין אביהם נותן להם רשאי לתת להם על מנת שאין לאביהם רשות בהם, ומכל מקום דבר שהיה ראוי האב לתת להם אין הגבאים חייבים לתת להם.
- * מותר לכל אדם לקבל מתנה ואפילו הוא עשיר גדול. ויש מי שאומר שרק מתנה קטנה יקבל, אבל לא מתנה גדולה שעל זה נאמר שונא מתנות יחיה.
- * מי שאין לו דירה לגור בה אבל יש לו כסף לקניית דירה, אינו חייב להשתמש בכסף לצורך מחייה, אלא יכול לקנות דירה ולקחת בשביל מזונות מהצדקה.
- * מי שאין לו מעות מזומנים ויש לו קרקעות ודירות חוץ מהדירה שגר בה ורוצה למכרם בשביל שיהיו לו מעות ואינו מצליח למכרם אלא בזול מפני שאנשים רואים שהוא לחוץ למכור אינו חייב למכור ויכול להתפרנס מהצדקה עד שימצא מי שישלם לו כפי מה שהם שווים בשוק, ואפילו שאם ימכור בזול יהיה לו מאתים זוז.
- * כל אדם ואפילו עשיר שנמצא בדרך ונגמר לו הכסף המזומן ובמקום שנמצא אין לו כסף בשביל לקנות אוכל מותר לו לקחת צדקה וכשיגיע לביתו אינו חייב להחזיר אלא ממידת חסידות. ואם לקח מהצדקה בתור הלוואה חייב לפרוע. ויש אומרים שבזמן הזה גם אם לקח בתורת צדקה חייב לשלם.
- * מי שהכניס יתום לביתו ונתן לו אוכל וביגוד אינו יכול לתבוע את היתום לאחר שגדל שישלם לו את ההוצאות שהוציא עליו, ואפילו היה ליתום כסף באותו שעה, אם לא שפירש שהוא מפרנסו בדרך הלוואה.
- * מי שפרנס את חברו מן הסתם כוונתו היה לפרנסו בדרך הלוואה מאחר שיש לו נכסים וצריך לפרוע את ההוצאות.
- * גבו צדקה לעני מסוים ויש בידם יותר ממה שהוא צריך גם הכסף העודף שייך לעני שגבו בשבילו.
- ודווקא אם גבו מהנותנים בפירוש בשביל לתת לעני פלוני, אבל אם לא אמרו לתורמים את שמו של העני ורק בדעת הגזבר היה לתת את הכסף לעני מסוים הכסף העודף ינתן לשאר העניים.
- * מקומות שהגבאי הולך ואוסף כסף עבור העניים צריך הגבאי לתת את כל מה שאסף לאותו עני, ואינו יכול לתת חלק מהכסף לקופת הצדקה אלא אם התנה עם העני לפני שהתחיל לאסוף שהעני יקבל סכום מסוים בין אם יאספו פחות או יותר והשאר יהיה לכיס של צדקה.
- * בזמן הזה שממנים גבאים על הצדקה, כל מי שנודר לצדקה יעשה הגבאי כפי צורך השעה, ויכולים לשנות כפי רצונם.
- * שכיב מרע שצווה והקדיש מעות לחברת תלמוד תורה וקודם מותו נתבטל החברה אין כאן קודש ויורשיו יורשים אותו.

~~~ דעה ברורה ~~~

פסקי הלכות בקצרה - המשך

* נתן מעות לקנות מצבה לקבורת פלוני, זכה בו המת, ואין הנותן יכול לחזור בו.
 * אספו כסף והתברר שאספו בטעות או שמת העני קודם שקיבל את התרומה וכדומה, יחזירו את הכסף לתורמים, ואם אין אפשרות להחזיר לתורמים יעשו בכסף צורכי רבים או פדיון שבויים.
 * אספו כסף לפדיון שבויים ולא הצליחו בהשתדלותם לפדותו יעמידו את הכסף שאספו בצד וינסו לאחר תקופה עוד פעם אולי יצליח להם לפדותו.
 * נדר כסף להשיא בהם יתומה, צריך לתת לה מיד, ולא ימתין עד שתינשא. ואם מתה לא זכו בהם יורשיה.
 * עני שאין לו כסף למחייה ונתן צדקה מקבלים ממנו, ואם לא נתן לא מחייבים אותו לתת. אבל עני שיש לו בכדי פרנסתו חייב לתת צדקה.
 * עני שאינו רוצה לקחת מהצדקה מערימים עליו ונותנים לו בתורה מתנה או הלוואה.
 * עשיר המרעיב עצמו ורוצה שהציבור יפרנס אותו לא משגיחים בו ואפילו ימות ברעב, וצריך לבדוק שאינו עושה כן כי הוא במצב כספי קשה.
 * תלמיד חכם שאין לו כסף חייבים לתת לפי כבודו יותר מכדי מחסורו בכדי שיוכל ללמוד מתוך הרחבת הדעת, והנותן לו זוכה לשבת בישיבה של מעלה.
 * תלמיד חכם שאינו רוצה לקבל צדקה אם אינו יודע לסחור עוזרים לו במסחר, ואם יודע לסחור מוכרים לו סחורה בזול וקונים ממנו סחורה ביוקר, וכל העושה כן אין קץ לשכרו ועליו נתנבאו כל הנביאים.
 * מי שאסף כסף לצדקה ויש לו בעלי חובות, אין בעלי חובות יכולים להיפרע מהכסף שאסף בצדקה שלא ברצונו, אלא יפרנס עצמו ומשפחתו. ויש מי שדעתו שיכולים בעלים החובות לגבות חובם מכסף זה.
 * העני עצמו רשאי לפרוע חובותיו מהכסף שאסף בצדקה אפילו אם לא ישאר כסף לפרנסת בני ביתו. אולם יש אומרים שפרנסת בני ביתו קודם ויכולים אשתו ובניו לעכב עליו כי כן דעת התורמים.
 * אם במכתב ההמלצה הופיע שיש לו חובות ברור שבעלי החובות יכולים להקדים ולפרוע חובם מכסף זה וכל שכן אם רוצה לשלם חובותיו שרשאי לשלם ואפילו אם לא יהיה מספיק לבני ביתו. ולמעשה הדבר תלוי לפי ראות עיני הבית דין שהרי אין מי שקורא את הכתוב בדפי ההמלצה

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל

ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה

הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות והנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com בנק המזרחי סניף 417

חשבון 168880 פלפון 0573127341 כל הזכויות שמורות